

Andrzej Jermaczek

MUZEA PRZYRODNICZE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Klub Przyrodników to organizacja społeczna zajmująca się ochroną przyrody i edukacją przyrodniczą. Do niedawna działała przede wszystkim na Ziemi Lubuskiej jako Lubuski Klub Przyrodników, od dwóch lat jest organizacją ogólnopolską.

Jedną z form działalności edukacyjnej Klubu jest organizacja i prowadzenie ekspozycji przyrodniczych. W latach 90. ubiegłego wieku Klub Przyrodników zorganizował i prowadził 5 takich ekspozycji prezentujących wybrane elementy przyrody regionu i aspekty ich ochrony. Dwie z nich – „Przyroda Puszczy Drawskiej”, funkcjonująca przez 10 lat w Stacji Terenowej Klubu w Bogdance koło Drawna, oraz „Nietoperze zwierzęta nieznanne”, eksponowana w Pniewie, a potem Kaławie koło Międzyrzecza, w pobliżu rezerwatu Nietoperek, już nie istnieją. Trzy pozostałe – Muzeum Łąki w Owczarach, Muzeum Przyrodnicze w Kostrzynie oraz ekspozycja „Owady i inne bezkręgowce” w Świebodzinie, mimo nieco anachronicznej już formy, liczącej ponad 10 lat, funkcjonują nadal.

Muzeum Łąki zlokalizowane jest w Stacji Terenowej Klubu Przyrodników w Owczarach koło Górzycy, na krawędzi doliny Odry, kilkanaście kilometrów na południe od ujścia Warty, w sąsiedztwie kompleksu unikalnych pod względem przyrodniczym muraw kserotermicznych.

Zinventaryzowano tu łącznie około 100 hektarów muraw, reprezentujących różne zbiorowiska roślinności ciepłolubnej. Najbardziej charakterystyczne są murawy ostnicowe reprezentujące zespół *Potentillo arenariae Stipetum*. Wraz z płatami innych ciepłolubnych zbiorowisk tworzą one wyjątkowy w tej części Europy krajobraz „kwietnego stepu”. Kilkanaście rosnących gatunków roślin np. ostnica włosowata *Stipa capillata*, ostnica Jana *Stipa Joannis*, pajęcznica liliowata *Anthericum liliago* to typowe gatunki stepowe, charakterystyczne dla południowo-wschodniej części naszego kontynentu. Tutaj, dzięki specyficznemu układowi warunków siedliskowych, spotykamy je ponad 1000 km od granic zwartych zasięgów.

Murawy kserotermiczne regionu Środkowej Odry są jednym z ważniejszych ośrodków tego typu zbiorowisk w Polsce i w Europie. Murawy te

mają charakter nieco odmienny od muraw wykształcających się w innych częściach Polski, np. w dolinie Wisły.

Zespoły roślinności kserotermicznej na krawędzi doliny Odry to zbiorowiska antropogenne, związane z tradycyjnym systemem gospodarowania, głównie ekstensywnym wypasem owiec. Wypas został tu zarzucony, głównie pod wpływem czynników ekonomiczno-społecznych działających w latach 80. W efekcie roślinność kserotermiczna muraw tego rejonu bardzo szybko ulega degradacji, ustępując miejsca różnego rodzaju zastępczym zbiorowiskom trawiastym, zaroślowym i leśnym. Procesy degeneracji muraw w wyniku zaprzestania ich użytkowania zachodzą w całym kraju i potrzeba ich powstrzymania wydaje się jednym z pilniejszych zadań aktywnej ochrony przyrody w Polsce.

Jedyną skuteczną metodą zachowania roślinności kserotermicznej tego obszaru jest ochrona czynna poprzez objęcie opieką najcenniejszych fragmentów muraw i przywrócenie ekstensywnego sposobu gospodarowania, przede wszystkim wypasu owiec. Jednocześnie bardzo istotne wydaje się uświadomienie lokalnym społecznościom unikalnych walorów przyrodniczych tych środowisk i możliwości ich wykorzystania dla podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

Temu właśnie celowi służy utworzona w Owczarach koło Górzycy Stacja Terenowa Klubu Przyrodników. Znaczną część parteru piętrowego budynku Stacji, łącznie cztery sale, zajmuje Muzeum Łąki. Jest to ekspozycja prezentująca ekosystemy trawiaste świata, Polski oraz Środkowego Nadodrza. Na łącznej powierzchni około 150 m² wystawy można zobaczyć okazy zielnikowe kilkudziesięciu roślin typowych dla łąk bagiennych, wilgotnych, świeżych i suchych, trzęślicowych, kaczeńcowych i muraw kserotermicznych. Kilkanaście gablot prezentuje eksponaty kilkudziesięciu gatunków zwierząt. Można tu także zapoznać się z zagrożeniami i problemami dotyczącymi ochrony różnych typów łąk. Część plansz ma charakter interaktywny, można na nich przetestować swoją znajomość łąkowych roślin czy ptaków, a także sprawdzić wiedzę o łąkach. Jedna z sal poświęcona jest murawom kserotermicznym i jest niejako wprowadzeniem do części terenowej składającej się z ogródka botanicznego z prawie 100 gatunkami roślin łąkowych i liczącej ponad 2 km edukacyjnej ścieżki „Na murawy”.

W budynku mieści się także schronisko młodzieżowe czynne cały rok. Do dyspozycji gości jest ponad 30 miejsc noclegowych. Obok ogródka botanicznego prezentującego roślinność łąk, znajduje się także ogród chwastów. Nieopodal Stacji znajduje się także szkółka drzew owocowych starych odmian; powstaje sad. W sąsiedztwie Stacji leży ponad 40-hektarowy kompleks muraw kserotermicznych stanowiących Obszar Chroniony Klu-

bu Przyrodników. Oprócz muraw na terenie Obszaru obejrzyć można inne ginące ekosystemy, między innymi interesujący las zboczowy. Przy Stacji prowadzona jest hodowla owiec rasy wrzosówka, kóz oraz koników polskich. W Stacji odbywają się zajęcia edukacyjne dla grup szkolnych. Muzeum Łąki to jedyne tego typu muzeum w Polsce.

Adres: Stacja Terenowa Klubu Przyrodników, Owczary 17, 69–113 Górzycyca, tel. 0957591220, e-mail: owczary@kp.org.pl, opiekun: Ewa Drewniak.

Muzeum Przyrodnicze Klubu Przyrodników w Kostrzynie nad Odrą zajmuje trzy sale w budynku przy ul. Dworcowej 7, około 200 m od dworca PKP i PKS. Powstało w połowie lat 90., dzięki inicjatywie lokalnego działacza Klubu – Janusza Wieczorka. Początkowo zlokalizowane było w budynku czasowo zlikwidowanego kina, później przeniesione zostało do aktualnie zajmowanych pomieszczeń. Podstawą ekspozycji jest wystawa „Przyroda dolin rzecznych” prezentująca przyrodę przepływających przez Kostrzyn rzek – Warty i Odry oraz ich dolin. Oprócz kilkudziesięciu eksponowanych w gablotach okazów ptaków, ssaków i ryb pokazano tu charakterystyczne dla doliny gatunki owadów i mięczaków, a także gatunki roślin. Liczne plansze prezentują specyfikę ekosystemów związanych z doliną, zagrożenia i problemy ochrony. Druga niewielka ekspozycja to kilka plansz i kilkadziesiąt okazów roślin i zwierząt typowych dla przyrody miasta. Oprócz ekspozycji stałej w Muzeum organizowane są też wystawy czasowe. Placówka jest także lokalnym centrum obsługi przyrodniczego ruchu turystycznego, funkcjonuje w nim punkt sprzedaży wydawnictw przyrodniczych, punkt informacji turystycznej oraz wypożyczalnia rowerów. Jest to doskonały punkt wypadowy do zwiedzania Parku Narodowego Ujście Warty i całego niezwykle interesującego obszaru.

Adres: Muzeum Przyrodnicze Klubu Przyrodników, ul. Dworcowa 7, 66–470 Kostrzyn nad Odrą, tel. 0957523673, e-mail: kostrzyn@kp.org.pl, opiekun: Elżbieta Rybaczyk.

Ekspozycja „Owady i inne bezkręgowce” utworzona w pałacu w Trzebiechowie, a potem przez jakiś czas eksponowana w Sulechowie, aktualnie mieści się w pomieszczeniach Biura Zarządu Klubu Przyrodników w Świebodzinie przy ul. 1 Maja 22 (II piętro). Zajmuje powierzchnię około 80 m² i składa się z kilkudziesięciu plansz i gablot prezentujących przede wszystkim różnorodność świata owadów, a w niewielkim stopniu, w jednej sali, także innych bezkręgowców. Na wystawie można obejrzeć kilkaset okazów owadów reprezentujących wszystkie ważniejsze grupy, przede wszystkim gatunki krajowe – chrząszcze, motyle, pluskwiaki, błonkówki, ważki, prostoskrzydłe, ale także nieco egzotycznych. Zbiory owadów pochodzą przeważnie z zakupionej przez Klub kolekcji profesora Stefana Alwina. Uzupełnieniem

ekspozycji są hodowle żywych bezkręgowców – patyczaków, straszaków, karaczanów, chrząszczy i pajaków.

Adres: Klub Przyrodników, ul. 1 Maja 22, 66–200 Świebodzin, tel. 0683828236, e-mail: kp@kp.org.pl.

Literatura

- JERMACZEK A., PAWLACZYK P. (1999), Murawy w Owczarach, Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- , —, RAFF I. (1999), Ujście Warty – przewodnik turystyczny, Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników.
- , —, RYBACZYK E. (2005), Murawy kserotermiczne nad Odrą, Wartą Notecią – przewodnik turystyczno-przyrodniczy, Wydawnictwo Klubu Przyrodników.
- JERMACZEK D., JERMACZEK M., ENGEL I. (2004), Na zielonym szlaku, Przewodnik ekoturystyczny – środkowa Odra i Ujście Warty, Wydawnictwo Klubu Przyrodników.